Bilişim Toplumu

Özet
Bu yazıda, tarım toplumu ve endüstri toplumu aşamalarından sonra, çağımızda yeni bir uygarlık aşaması olarak ortaya çıkan bilişim toplumu tanımlanmış, bellibaşlı özellikleri betimlenmiştir. Teknikbilimsel altyapıda, bilgisayar donanımında, yazılımda ve özellikle iletişimde ortaya çıkan gelişmeler ile toplumsal-ekinsel kurumlar arasındaki etkileşim sonucunda yaşanan bilişim devriminin, eğitim-öğretimden üretime, çalışma koşullarından ekonomiye, uluslararası siyasal dengelere, tüm yaşamı değiştirmekte olduğu vurgulanmıştır.

Giriş
Bilişim toplumu, XX. yy'ın sonlarında, mikroelektronik ve iletişimdeki gelişmeyle ivme kazanan, bilgisayar gücünün işyerlerinden sonra okullarda, evlerde ve *gezgin bilişim'*le yolculukta bile gündelik yaşama girmesiyle ortaya çıkan yeni bir yaşam biçimi, yeni bir toplum düzenidir; 9500 yıl öncesinin *tarım devrimi*'inden, 250 yıl öncesinin *endüstri devrimi*'nden sonra, üçüncü bir büyük dönüşümle ortaya çıkan uygarlık aşamasıdır.

Bu yeni toplum biçiminde, yalnızca üretim ilişkileri değil, bir toplumun çok daha yavaş değiştiği bilinen *ekin*'ini (ya da *kültürü*'nü) oluşturan bütün kurumlar (aile, çocuk yetiştirme, barınak, yerleşme, çevre, sağlık / beslenme, eğitim, bilim, teknikbilim, endüstri, ekonomi, tecim, gelenekler, devlet / din, sanat, iletişim ve dil) ister istemez değişikliğe uğramakta, ulusal ekinler ile birlikte, uygarlık yeniden biçimlenmektedir.

Adlandırma ve Tanımlar
Bilişim toplumunun tanımında, toplumsal kurumlardaki değişimleri vurgulayan çeşitli yaklaşımlar önerilmiştir: Verimliliğin öne çıktığı üretim ilişkileri, üretim araçları, işgücü ve çalışma koşullarındaki değişimi vurgulayan *endüstriyel yaklaşım*; bölgesel, ulusal ya da küresel düzeyde ekonomide ortaya çıkan yeniden yapılanma süreçlerinin vurgulandığı *ekonomik yaklaşım*; devletlerin ulusal yetki ve sorumluluklarıyla uluslararası örgütlerin ve çokuluslu ortaklıkların yetki ve sorumluluklarını, kişisel bilgilerin gizliliği de içinde, yurttaşların bireysel hak ve özgürlüklerini vurgulayan *tüzel* ya da *siyasal yaklaşım*; yeni mesleklerin gerektirdiği insangücünü yetiştirme koşullarını ve çalışma kurallarını öne çıkaran *eğitimsel yaklaşım*; bireyin yaşamındaki olumlu-olumsuz değişiklikleri betimleyen *davranışbilimsel yaklaşım*; yeni toplum düzenini olanaklı kılan altyapıyı temel alan *teknikbilimsel yaklaşım* vb.

Bu yaklaşımları vurgulayan değişik adlandırmalar söz konusudur:

- *Post-modern çağ (*İng. *post-modern era,* Amittai Etzioni*)*;
- *Endüstri sonrası toplum (*İng. *post industrial society,* Daniel Bell*)*;
- *Kişisel hizmet toplumu (*İng. *the personal service society,* Paul Holmes*)*;
- *Kapitalizm sonrası toplum (*İng. *post-capitalist society,* Ralf Dahrendorf*)*;
- *Üçüncü Dalga (*İng. *The Third Wave,* Alvin Toffler*)*;
- *Bilgi toplumu (*İng. *knowledge society,* Peter F. Drucker*)*;
- *Bilişim toplumu (*Jap. *jōhōka shakai,* Y. Massuda; Türkçe: *bilişim toplumu*, Aydın Köksal; İng. *information society*; Martin Bangemann vö.; Fr. *société informatisée,* Simon Nora, Alain Minc*)*;
- *Ağ toplumu (*İng. *network society,* Manuel Castells*)*.

Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de bilişim toplumu için *bilgi toplumu* ya da *enformasyon toplumu* gibi değişik deyimler de kullanılıyor. Ancak Fransızca *enformasyon* sözcüğünün ötesinde, *bilgi toplumu* deyimi de bu yeni toplum biçimini anlatmakta çok genel kalıyor; çünkü tarım devrimi de, endüstri devrimi de kuşkusuz *bilgi*'ye dayalıydı. "Bilgi güçtür" özdeyişini bilişim devriminden yüzyıllarca önce dile getiren Bacon'dur. Bilişim devrimiyle ortaya çıkmaya başlayan toplum biçimi için bilginin devingen, akışkan durumuna gönderme yapan *bilişim toplumu* söylemini, Türkiye'de, bu kavramı Japonlardan öğrendiğimiz 70'lerin başından beri kullanmaktayız.

Bilişim toplumu kavramı, planlama amacıyla, bir bilim, teknik ve ekonomi ortak çalışma takımınca ilk kez 1966'da Japonya'da ortaya atılmıştır (*jōhōka shakai*). Bilişim mesleklerinin ve endüstrilerinin ilk kez tanımlandığı belge olarak Avusturyalı Fritz Machlup'un 1962'de yayınladığı *ABD'de Üretim ve Bilginin Dağılımı* başlıklı rapor da önemlidir. Peter F. Drucker, *bilgi işlem*'in işletmeler için stratejik bir öğe olduğunu 1969'da vurgulamıştır. Bilişim toplumu konusunda en kapsamlı çalışmayı ise, *Bilişim Toplumu için Plan* başlığı altında, yine Japonya'da, Y. Masuda 1971'de hazırlamıştır.

1976'da Simon Nora ile Alain Minc'in Fransa Cumhurbaşkanı Valéry Giscard d'Estaing'in isteği üzerine hazırladıkları *Bilişim Toplumu'na Geçiş* raporundan bu yana, bu konuda Avrupa'da en önemli çalışma, Avrupa Konseyi'nin, 24-25 Haziran 1994'teki Korfu toplantısı için 20 Avrupalı uzmana hazırlattığı *Bangemann Raporu*'dur. ABD'de ise, 1996-98'de Manuel Castells, 3 ciltte yayınladığı *Ağ Toplumu* başlıklı 1.435 sayfalık dev yapıtında, *küresel ağ* karşısında *birey*'in durumunu, yüzyıl sonundaki teknikbilimsel gelişmeler ve siyasal

yapılanmalar ışığında ekonomik, toplumsal ve ekinsel tüm yönleriyle incelemiştir.

Bilişim sözcüğü 1971'de kurulan *Türkiye Bilişim Derneği*'nin adında da geçer, derneğin Türkiye'de bilişim toplumunun yaratılmasını ve bir bilişim ekininin gelişmesini amaçlayan yayın organı *Bilişim* dergisinin adında da. Derginin altbaşlığı da *Bilişim Kültürü Dergisi*'dir (bkz. *Bilişim Dergisi*).

Türkiye Bilişim Derneği'nin, Masuda'nın öncü raporunu hazırladığı 1971 yılında, "Türkiye'de bilişim çalışmalarının verimini arttırarak bu teknikbilimin yurt kalkınmasına katkı sağlayacak biçimde uygulanmasını sağlamak" amacıyla, bu adla kurulmuş olması, Türkiye'nin bilişim konusundaki atılımlarını ne denli erken başlatmış olduğunun bir göstergesidir (bkz. *Türkiye Bilişim Derneği*).

Değişimin itici gücünü ve altyapısını oluşturan *teknikbilimsel yaklaşım* bilişim toplumunun tanımı için nesnel bir ölçüt sağlar. Buna göre:

"Bilişim toplumu, kamusal ve özel kuruluşların ve bireylerin, yaşamlarını sürdürürken ve görevlerini yaparken karşılaştıkları karar aşamalarında, (a) *bilişim dizgeleri*'nin hizmetlerinden yararlanabildikleri, gerekseme duydukları her türlü bilgiye *bilişim dizgeleri, bilgi erişim dizgeleri* ve *bilgi tabanlı uzman dizgeler* aracılığıyla erişebildikleri; (b) bunu, *İnternet* vb. *iletişim ağları*'ndan yararlanarak kendi kişisel ortamlarında olduğu gibi, içinde yaşadıkları toplumun yakın çevresini oluşturan yerel ortamlarda, ulusal, uluslararası, bölgesel ortamlarda ve küresel ortamda da yapabildikleri; (c) bu hizmetlerin yanı sıra, araştırma-geliştirme ve üretim kesimlerinde *benzetim* teknikleri ve *robotlar* ile her türlü *özdevin* (ya da *otomasyon*) olanaklarının ve *süreç denetim* tekniklerinin yaygın biçimde kullanıldığı *endüstri sonrası toplum* düzenine verilen addır; insanoğlunun uygarlık geçmişinde gerçekleştirdiği *tarım toplumu* ve *endüstri toplumu* aşamalarından sonra, XX. yy'ın sonlarında ve XXI. yy'ın başlarında eriştiği yeni bir ekin örüntüsü ya da uygarlık aşamasıdır."

Doğal olarak *bilişim dizgesi, bilgi erişim dizgesi, bilgi tabanlı uzman dizge, iletişim ağı, özdevin, süreç denetim, robot, benzetim* vb. kavramların tanımlarını da bilişim toplumu tanımıyla birlikte vermek gerekir.

Bilişim dizgesi, belli bir konuya ya da örgüte ilişkin verilerin bir *veri tabanı* oluşturacak biçimde bilgisayar ortamında saklandığı ve kullanıcıların bilgi gereksemeleri için sorgulayabildikleri ya da raporlar üretebildikleri, bir bilgisayar donanımı ve iletişim ağı üzerinde işler durumda bulunan, bir yazılım ve veriler topluluğudur.

Daha çok bilimsel ve teknik bilgi kaynaklarına erişmede kullanılan *bilgi erişim dizgesi* ise, yazarını, başlığını, yerini, giderek varlığını bile bilemediğimiz bir dizi bilgi kaynağını, sorguladığımız konuyla ilgili olarak seçip bize sunan bir bilişim dizgesi türüdür.

Bilgi tabanlı uzman dizge, buluşsal algılama ve özdevimli öğrenme gibi *yapay zekâ* yöntemlerinden ve anlamsal ve davranışsal bir bilgi tabanı'ndan yararlanarak, uzmanlık isteyen bir işi, sanki us yürüterek yapan, *anlayışlı* bir bilişim dizgesidir.

Genellikle *gömülü yazılım* denetiminde çalışan elektro-mekanik düzenekler olan *robot*'ların gittikçe yaygınlaştığı, adım adım insansız fabrikaların olanak kazandığı *özdevin* (ya da *otomasyon*) ortamında, insanoğlu, sıradan işlerden kurtulmuştur.

Süreç denetim dizgesi, herhangi bir üretim ortamında kimyasal ya da mekanik bir sürecin, herhangi bir insanın işe karışması gerekmeksizin, *özdevin* ortamında doğrudan bilgisayar denetimi altında gerçekleştirilmesini sağlayan bir bilişim dizgesidir.

İşte bireylerin ve kuruluşların, yaşamın bütün kesimlerinde bilişim dizgelerinden yararlandıkları ve akışkan *bilgi*'nin, tıpkı anapara, emek, işlenen toprak ve üretimde kullanılan enerji gibi, toplum yaşamının dayandığı başlıca değer olduğu, çağdaş uygarlığımızın yeni toplum düzenine *bilişim toplumu* diyoruz.

Toplumun Bütün Kesimlerine Yayılan Dönüşüm

Bilişim toplumuna geçiş, teknik altyapının, bireysel ve toplumsal yaşamın hemen tüm işlerinde ve ilişkilerinde kullanılması sonucunda, bütün kesimlere yayılan kapsamlı bir dönüşümle gerçekleşmektedir.

Endüstri ve üretimde, kuruluşların çoğunun *bilgisayar destekli tasarım* ve *bilgisayar destekli üretim (BDT/BDÜ)* tekniklerini, robotları, endüstriyel özdevin olanaklarını, tasarım ve üretim verimliliğini ve ürün niteliğini en yüksek düzeye çıkaracak biçimde kullandıkları; başta kaynak planlama olmak üzere, edinme, satış ve dağıtım da içinde, üretim ve yönetimle ilgili bütün hizmetlerde *yönetim bilişim dizgeleri*'nden yararlandıkları bir toplum düzeniyle karşı karşıyayız.

Robot sözcüğü, İslav dillerinde "işçi" anlamına gelir. İnsan-işçiler yerine, yeme-içme-barınma-ulaşım-dinlenme-ücret-özendirme-kariyer-sendikal haklar gibi sorunları olmayan ve mekanik bakım ve biraz elektrik enerjisi dışında, başka hiçbir işletme gideri gerektirmeyen işçiler! Hiç yanlış yapmayan, hızlı çalışan, üretim verimliliğini ve ürün niteliğini en üst düzeye çıkaran işçiler! İnsanoğlunu yaratıcılık gerektirmeyen, sıradan işlerden kurtaran, onun çok daha nitelikli, yaratıcılık gerektiren işlerde, bilişim toplumunun yeni "beyaz yakalı" mesleklerinde çalışabilmesine ortam hazırlayan robotlar.

Gerçekten, bilişim toplumunda üstün bireysel yetenekler gerektiren yeni meslekler ortaya çıkmış,

endüstriyel üretim, hizmetlerle iç içe girerek, nitelik değiştirmiş, bilişim toplumunun insangücü gereksinmesi, gittikçe "mavi yakalılar"dan "beyaz yakalılar"a kaymıştır.

Bilişim meslekleri özetle şöyle sayılabilir: bilgisayar işletmeni, bilgisayar mühendisi, bilgisayar donanım uzmanı, veri iletişim uzmanı, ağ yönetmeni, yönetim bilişim dizgeleri uzmanı, yazılım mühendisi, bilgisayar programcısı, yazılım bakım sorumlusu, yazılım güvenlik sorumlusu, yazılım sınama sorumlusu, yazılım kalite yönetmeni, sistem çözümleyici / tasarımcı, proje yönetmeni, bilgi işlem merkezi yönetmeni, işletim dizgeleri uzmanı, veri tabanı yönetmeni, bilgi tabanlı dizgeler uzmanı, benzetim uzmanı, süreç denetim uzmanı, bilgi erişim dizgeleri uzmanı, İnternet uzmanı, web sitesi tasarımcısı, e-tecim ya da e-ticaret uzmanı, bilişim dizgeleri gösteri (demo) sorumlusu, bilişim dizgeleri eğitim sorumlusu, satış sorumlusu, müşteri temsilcisi vb.

Bilişim mesleklerinin yanı sıra, sekreterlik, bankacılık, otelcilik, mühendislik, mimarlık, muhasebecilik gibi geleneksel mesleklerde çalışanların iş tanımları ve eğitimleri de bilişim teknikbiliminden yararlanabilecekleri biçimde değişikliğe uğramıştır. Giderek, endüstri toplumunda amaçlanan bütün yurttaşların okuryazar olmaları ilkesi, bugün yerini *bilgisayar okuryazarlığı*'na bırakmıştır.

Yeni mesleklerin de ötesinde, bilişim toplumunda yeni bir sınıfın ortaya çıkmakta olduğu gözleniyor: *bilişim çalışanları*. Böylece toplum şu sınıflardan oluşuyor: (a) *tarım işçileri*: en düşük gelir düzeyi, iş değiştirme olanağı bulunmadığı gibi dinlence de yok; (b) *endüstri işçileri*: orta gelir düzeyi, kısıtlı bir iş değiştirme olanağı yılda bir kez dinlence; (c) *toprak sahipleri* ve *üretim araçları sahipleri*: yüksek gelir düzeyi, çalışma zamanında özgürlük; (ç) *bilişim çalışanları*: endüstri kesimi işçilerinin gelir düzeyinden çok daha yüksek bir gelir düzeyi, ortalama 2 yılı aşmayan iş devingenliği, çalışma zamanında ve yerinde özgürleşme.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), bilişim işçilerini en geniş kapsamda şöyle sınıflıyor: (a) *bilgi üreticiler*: bilim adamı, mühendis, hekim, hukukçu vb; (b) *bilgi taşıyıcılar*: öğretmen, iletişimci, kitaplıkçı vb; (c) *bilgi işleyiciler*: yönetici, sekreter vb; (ç) *altyapı insangücü*: işletmen, bakımcı vb.

Çalışanların çoğunluğunun, kendi bireysel yeteneklerine güvenen, çalışma koşullarını kendileri belirleyebilen kişilerden oluşması, doğal olarak bütün çalışma düzenini, eğitim-öğretimden beklentileri, yönetim ilkelerini, iş devingenliğini, çalışma yeri, zamanı, süresi, dinlence vb. işçi haklarını, sendikaların ve meslek örgütlerinin işlevlerini, çalışanların yaşam koşullarını, barınma alışkanlıklarını, dolayısıyla kentsel yapılanma ve yaşam biçimini derinden etkilemiş, değiştirmiştir.

Eğitim-öğretimde bireylerin istedikleri konuyu, *bilgisayar destekli eğitim* (*BDE*) dizgelerinden, kendi yeteneklerine ve öğrenme hızlarına göre öğrenebildikleri; ulusal ve uluslararası bilişim ağlarını kullanarak, seçtikleri öğretmenlerin ya da öğretim kurumlarının derslerinden, *uzaktan öğretim* yöntemiyle yararlanabildikleri; uluslararası veri iletişim ağı *İnternet*'i kullanarak yeryüzündeki herhangi bir kurum ya da kişinin veri ve bilgi kaynaklarından yararlanabildikleri; böylece etkileşimli öğrenimin ve bilgi alışverişinin yaşam boyunca sürdüğü; sonuç olarak da katılımcı demokrasinin ve ulusal / uluslararası işbirliğinin yaygınlaştığı yeni bir toplum düzeniyle karşı karşıyayız

Ekonomi ve devlet yönetimi bakımından ulusal ekonominin, ülkenin bütün kesimlerinde kullanılmakta olan kamu veri tabanlarında biriken bilgilerin bir bilişim ağı ortamında bütünleştirilmesi ve herkesçe erişilebilmesiyle, durumun ulusal düzeyde saydam biçimde izlendiği; yakın-orta-uzak gelecekteki topludurum öngörülüp, benzetim vb. yöntemlerden de yararlanan yazılım gücü ve modelleme olanaklarıyla ekonominin gelecek yaratıcı biçimde planlandığı ve devletin sürekli biçimde izlenen ve üretilen bu bilgiler ışığında yönetildiği; oturmuş, dengeli / istikrarlı, gönençli, özgürlükçü yeni bir toplum düzeniyle karşı karşıyayız.

Bilişim toplumu'nun böylece en önemli bir özelliği de, "ekonomisi bilgiye dayalı bir toplum" olmasıdır.

Endüstri toplumu ile bilişim toplumunun karşılaştırmalı özellikleri ve değerleri Çizelge 1'de verilmiştir.

Ulusal ekonominin yanı sıra, ülke içinde bölgesel bir ekonomi (örn. Türkiye'de GAP), çokuluslu bir bölgesel ekonomi (örn. Avrupa Birliği) ya da küresel ekonomi de söz konusudur.

Küreselleşmeden yararlanan çokuluslu ortaklıkların ve güçlü devletlerin (örn. G-7), ulusal devletler yerine, kendilerinin egemen olabilecekleri *yeni bir dünya düzeni* kurgulayıp doğal olarak bunu gerçekleştirmek istemeleri, burada "bilişim devrimi - küreselleşme ilişkisi"ne de değinmemizi gerektiriyor.

Bilişim Devrimi - Küreselleşme İlişkisi

Küreselleşme, temelde öncelikle bilişim devriminden, sonra da Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla ortaya çıkan durumdan kaynaklanan evrensel bir süreç olarak tanımlanıyor.

Malların ve anaparanın küreselleşmesinin yanı sıra, işgücünde de küreselleşme söz konusu. Böylece çok değişik etnik kökenlerden ve ekinlerden gelen yaratıcı insanlar birlikte çalışacaklar, endüstri toplumlarının tekmerkezli yapısı, bilişim toplumlarında çokmerkezli bir yapıya dönüşecektir (küresel düşün, yerel üret; küçük

Çizelge 1. Endüstri ve Bilişim Toplumlarının Karşılaştırmalı Özellikleri ve Değerleri

	Endüstri Toplumu	**Bilişim Toplumu**
Yenilikçi teknikbilim	Buhar gücü, elektrik, telefon, telsiz	Bilgisayar, veri iletişim ağları, toplu iletişim
Yeniliğin özü	Kas gücünün makineleşmesi	Düşünsel emeğin makineleşmesi
Sürükleyici endüstri	Makine ve kimya endüstrileri	Bilişim ve özellikle yazılım endüstrileri
Bilgi türü	Bilgi (durağan)	Bilişim (devingen, akışkan bilgi)
Temel ürünler	Mallar, makineler, hizmetler	Bilgi; bilişim hizmetleri, öteki hizmetler
Yeni toplumsal sınıf	Düşük / orta nitelikli endüstri işçisi, düşük gelir, görevini iyi yapma bilinci	Yaratıcı, yüksek nitelikli bilişim işçisi, yüksek gelir, her şeyden sorumlu olma bilinci, her şey olabilir inancı
Çalışma koşulları	Kısıtlı iş değiştirme, hafta sonu dışında yılda bir kez dinlence, sendikalar, işçi eylemleri, grevler	Yüksek iş devingenliği, çalışma yerinde / zamanında özgürleşme, gönüllü örgütler, yurttaş eylemleri
Ekonomik yapı	Mal ekonomisi, üretim-tüketim ayrımı, işbölümü, işbirliği	Bireşimsel güç (sinerji), ortak üretim ve yararlanma, takım çalışması
Örgütsel yapı	Sıradüzensel basamaklı yapı, emir-komuta zinciri, işlevsel hat yönetimi; Fordizm-Taylorizm	Yassı yapı, takım kaptanı benzeri eşlerarası ilişkiler, yönetişim, proje yönetimi, arge takımları, kurmay ilişkileri; Toyotaizm
Ekonomik ilke, başlıca özendiriciler	Fiyat ilkesi, kamusal / özel girişim, yarışmacılık, kâr	Amaç ilkesi, gönüllü topluluklar, toplumsal yarar / işlev, saygınlık
Ulaştırma-iletişim	Öncelikle tecimsel / endüstriyel amaçlar için demiryolu, gemicilik, karayolu, hava taşımacılığı, PTT hizmetleri	Daha çok turizm, spor ve dinlenme amaçlı ulaşım, etkileşimli TV, görüntülü telefon, telekonferans, uzaktan öğretim, İnternet, e-posta, e-tecim, elektronik köy, ağ karşısında birey
Devlet yönetim biçimi	Parlementer demokrasi; bilimsel, öngörücü planlama	Katılımcı demokrasi; gelecek yaratıcı planlama
Toplumsal sorunlar	İşsizlik, tekelcilik, savaş, emperyalizm, faşizm	Terör, mikroulusalcılık, küreselleşmenin olumsuz yüzü (tekkutupluluk, tekelcilik vb.), bilişim suçları
Tüzel düzenlemeler	Yurttaşlar yasası, ticaret yasası, devletler hukuku	Bilgiye erişim özgürlüğü, kişisel gizliliğin korunması, yazılım iyelik haklarının ve düşünsel ürünlerin korunması, e-imza, bilişim suçları
Üretim ortamı	Fabrika	Büro, ev
Yaşam ortamı	Kentler; yoğun kentsel yerleşim	Doğayla bütünleşen evlerden oluşan çevresel / kırsal yeni yerleşim yöreleri
Değerler	Maddi değerler, öncü merkez ülkelerin dilleri-ekinleri, bireysel / kurumsal / ulusal zenginlik, insan hakları, bireyin özgürleşmesi, sert güç (askeri ve ekonomik)	Zamanın artan değeri, bireysel değerler, ulusal / bölgesel diller-ekinler, özdisiplin, toplumsal katkı, bireysel / kurumsal / ulusal saygınlık, küreselleşme, insan-doğa bütünleşmesi, yumuşak güç (düşün, sanat, dil/ekin, kurumlar)

güzeldir). Bu da, standartlaşmadan uzaklaşmaya, bireyselliğin ve yaratıcılığın gelişmesine yol açacaktır. Yeni işlerin ve hızlı değişimin etkisiyle, yaşlılar başta olmak üzere, insanlar her an işsizlikle karşı karşıya kalabilecekler, genç nüfus çok önemli bir kaynak durumuna gelecektir. İşgücünün yarıya yakınını kadınlar oluşturacaktır.

Küreselleşmenin iki yüzü var: Bir yandan çokuluslu ortaklıklar, güçlenerek ulusal devletlerin egemenliğine ortak olurlarken, öte yandan iki Almanya'nın birleşmesiyle yeniden ortaya çıkan *Orta Avrupa* (*Mitteleuropa*) ekonomik bölgesiyle birlikte gelişen mikroulusalcılık akımı, "bilişim devriminin ulusal ekinleri evrenselleştirmesi" süreciyle birlikte, siyasal güçlerle ekonomik güçlerin karşı karşıya kaldıkları yeni bir *belirsizlik ortamı* yaratmıştır. Kuzeyde İskoçların, Valonlar'la Flamanlar'ın, güneyde Basklar'la Katalan'ların güttükleri mikroulusalcılığın yanı sıra, Milano, Venedik, Trieste, Ljubljana, Zagreb gibi kentler de geleceklerini bu bütünleşme içinde görüyorlar. Fransız Alain Minc'e göre, Avrupa bir "*kaos kıtası*"na dönüşmekte, "*Yeni Ortaçağ*" diye adlandırdığı bir "*bulanıklık çağı*" başlamaktadır.

ABD, Kanada ve Meksika'yla *Kuzey Amerika Özgür Tecim Bölgesi* (*NAFTA*) doğrultusunda bütünleşerek, örneğin Irak'ta savaşı bile göze alarak gücünü artıradursun, Avrupa da siyasal birliğini (AB) genişleterek bu gücü dengelemeye çalışmaktadır. Çin'in ve Hindistan'ın bilişim alanında "gelecek yaratıcı planlama"yla gerçekleştirdikleri büyük atılımlar göz önünde tutulduğunda, çevresiyle birlikte yeniden örgütlenme çabasındaki Rusya'nın ve bilişim, özellikle yazılım alanında teknikbilimsel birikimini erken başlatmış, genç nüfuslu, atılgan bir Türkiye'nin gizilgüçleri göz önünde tutulduğunda, öngörülenden daha geniş ölçekli bir küreselleşmeyle, endüstri devriminden çok daha büyük hızla yayılacak bilişim devriminin, yeni bir *Avrasya Ekonomik Bölgesi*'ne ya da *Avrasya Uygarlığı*'na ortam hazırlayabileceğini öngörmeliyiz.

Paul Kennedy'ye göre *ulus-devlet* denetimi elden kaçırmış görünmektedir. Yetkilerin ulus-devletten hem yukarıya, hem dışa doğru devredilmesi, yalnızca büyük şirketler ve bankalar gibi uluslararası oyuncuların yeniden ortaya çıkması ile değil, önde gelen endüstri demokrasileri arasında daha geniş bir işbirliği ve danışma süreci (G-7), Birleşmiş Milletler, UNESCO, Dünya Bankası, IMF gibi uluslararası kuruluşların oynadığı roller ile de ilişkilidir... Yetkinin ulus-devletten daha küçük birimlere devredilmesinin de temelinde bilişim devrimi yatmaktadır. Paul Kennedy, sonuçta yine de "devletin yerine konulabilecek yeterli özellikleri taşıyan bir 'ikame unsuru' henüz ortaya çıkmamıştır" diyerek Fransız Alain Minc'in "bilişim toplumuna dayalı güçlü ulusal devlet küreselleşme'den sağ çıkar" yorumuna katılmaktadır.

Ulusal / bölgesel ekinini, dilini, ekonomisini sürdürme isteğini duyan bütün uluslar, ulusal topluluklar, bilişim dizgelerinin sağladığı olanaklarla, kendi ulusal / bölgesel ekinlerini, dillerini, ekonomilerini geliştirme ve küresel ekonomiyle bir bütünlük içinde, uygarlığı oluşturan değerli bir yapıtaşı olarak yaşatma olanağına kavuşmaktadırlar. Türkiye'de Prof. Dr. Hasan Tekeli'nin de yapıtında değindiği "bilişim devriminin ulusal ekinleri evrenselleştirmesi" süreci, benzer biçimde, bilişim çağında, özsaygısı olan toplumların ulusal değerlerinin saygınlık kazanacağını göstermektedir. Bilişim çağında da, önceki devrimlerde (örn. endüstri devriminde) olduğu gibi, teknikbilimsel devrime ayak uydurabilen toplumlar güçlenecek, değişimin hızına yenik düşen toplumlar adım adım güçsüzleşecek, bağımsızlıklarını (başka bir deyişle, dillerini, ekinlerini, kimliklerini) yitirecek, uygarlık bakış açısından tarih sahnesinden silineceklerdir.

Sonuç

Bilişim toplumu, bilgisayar gücünün ve bilişim hizmetlerinin, gündelik yaşamın bütün kesimlerine girmesiyle, *tarım toplumu ve endüstri toplumu* aşamalarından sonra, üçüncü bir büyük dönüşümle ortaya çıkan yeni bir uygarlık aşamasıdır.

Bu dönüşümün ayrımına erken varmış olması Türkiye'ye, bilişim devrimini yakalama gizilgücünü kazandırmıştır. Türkiye bilgisayar mühendisliği bölümlerini kurmuş, öğretim üyelerini yetiştirmiş, ulusal dilde bilişim terimlerini geliştirmiş, bilişim dizgelerini kendi ulusal gücüyle kurabilme yeteneğini yazılım alanındaki başarılı çalışmalarla kanıtlamıştır. Gelişmekte olan ulusal yazılım endüstrisi, yanlış yönetim tercihleri ile uluslararası tekelcilik eğilimleri karşısında yenik düşmezse, bilişim toplumuna dönüşüm çabasını planlı olarak sürdürecek bir Türkiye, yeni bir güçlü Avrasya bölgesinin merkez ülkelerinden biri olarak gelişme gizilgücüne sahiptir.

Kaynaklar

Bangemann, M. et al., *Europe and the Global Information Society, Recommendations to the European Council*, Brussels, 26 May 1994. *(www.europa.eu.int/ISPO/infosec/backg/bangeman.html)*

Bozkurt, V., *Enformasyon Toplumu ve Türkiye*, Sistem Yayıncılık, İstanbul, Aralık 1996.

Castells, M., *The Information Age: Economy, Society and Culture*, Vol. I: *The Rise of the Network Society*; 1996; vol II: *The Power of the Identity*, 1997; Vol. III: *The End of the Millenium*, 1998; Cambridge, MA; Oxford, UK: Blackwell. *(www. slis.İndiana.edu./TIS/articles/stalder.html)*.

Erkan, H., *Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İkinci Baskı, 1994.

Gencay, Ş., *Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi*, İmge Kitabevi, Ankara, 1994.

Kennedy, P., *Yirmi Birinci Yüzyıla Hazırlanırken*, Çeviren: Fikret Üçcan, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1995 (*Preparing for the Twenty-First Century*, 1993).

Köksal, A., "21. Yüzyıla Doğru Bilişim Toplumu ve Türkiye", *Hızlı Teknolojik Değişim Karşısında Türkiye*, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul, 1987.

Köksal, A., "Bilişim Toplumu, Bir Tanım Denemesi", *Bilişim Toplumuna Giderken, Psikoloji, Sosyoloji ve Hukukta Etkiler Sempozyumu*, TBD, Ankara, 2001.

Minc, A.,*Yeni Ortaçağ*, Çeviren: Mehmet Ali Ağaoğulları, İmge Kitabevi, Ankara, 1995 (*Le Nouveau Moyen Age*, Editions Gallimard, 1993).

Nora, S., Minc, A., *L'informatisation de la Société, Rapport à M. le Président de la République*, La Documentation Française, Paris 1978.

Nye Jr, Joseph S., *Amerikan Gücünün Paradoksu*, Çeviren: Gürol Koca, Literatür Yayınları, Temmuz 2003, İstanbul (*The Paradox of American Power*, Oxford University Press, 2003).

RF, *Informatique et Libertés, Textes et Documents*, Journal Officiel de la République Française, 2e Edition, Paris, 1980.

Tekeli, H., *Bilgi Çağı, Bilgi Çağının Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Etkileri*, Simavi Yayınları, İstanbul, 1994.

Ulagay, O., *Quo Vadis? Küreselleşmenin İki Yüzü*, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 2. Baskı, Ocak 2000 (Ekim 1999).

Türkiye Bilişim Ansiklopedisi, Papatya Yayıncılık, 2005, s. ?????